

שילטון יכול היה למלא תפקיד היסטורי בתולדות ישראל. יוזמתו הגדולה גם לאחר מכן ניסה בורגיבה לעזור מאחורי הקלעים לשלום ישראלי-ערבי

ברמתו. אחד שוקירי, שהקים שנה לפניכן את אש"ף בחסותו של עבד אל-נאצר וכמכשיר בידי, הסית נגדו בכל כוחו. נשיא סוריה רחה מכל וכל את עצם האפשרות שהערבים יכירו איפסע בישראל. פייר ג'ומייל, ראש מפלגת-הפלאנגות בלבנון, היה כמעט הערבי היחיד שתמך בו. למעשה היו דבריו של בורגיבה מנוסחים כזהירות רבה. ניתן היה לפרשם לכאן ולכאן. הוא דיבר על פיתרון "בשלב", כך שניתן היה לטעון כי בעצם התכוון גם הוא לפירוק ישראל, אך בדרכישלום, בתבולות ובאמצעים דיפלומטיים. בשום מקום במסע זה לא דיבר חד'משמעית על הכרה בישראל וככרית-שלום עימה. הוא הירבה לדבר על "היהודים", שהם עס'הספר ובני אברהם, יצחק ויוסף" (וכך, תחת לדבר בפירוש על מדינת-ישראל).

אך הערבים הבינו אותו היטב. כנראה לביירות. למחרת מסיבת-העיתונאים בעיר העתיקה, כתב העיתון הלבנוני הפרו-נאצרי, אל-נהאר: "אנו מקווים כי אורחנו הנכבד יימנע מלקרוא לרויקום בשלום עם האויבים... אנו יודעים שהוא מאמין במתינות, וכי העיקרון שלו הוא, קח מה שמציעים לך, ודרוש לאחרי-מכן יותר... מה שאמר אתמול (בירושלים) נובע מעקרונות אלה, המתאימים לכל הבעיות, חוץ מאשר לבעיית-פלסטין".

כאשר הגיעה הסערה לשיאה, ניסח בורגיבה בתוניסיה את הצעותיו בצורה מפורטת וזהירה, שכבר לקחה בחשבון את התגובות. הוא הגיב על השמועות כאילו הוא עומד להיפגש עם מנהיגי-ישראל, וקבע את העקרונות הבאים:

● "לפני פגישה, על ישראל להצהיר על נכונותה לשאת ולתת על הבסיס שהצעתו (והוא: יישום כל החלטות האו"ם, כלומר תוכנית-החלוקה, שתאפשר להחזיר למדינה ערבית פלסטינית חלק חשוב של השטח שנכבש על-ידי ישראל, וההחלטה בדבר החזרת הפליטים".

● "אם תסכים ישראל לנהל משא-ומתן על בסיס זה, אי-אפשר יהיה לערבים לברוח או להסתתר!"

● אם זה יקרה, "יווצר אקלים של שיתוף-פעולה... וזה עדיף על המצב הקיים, כאשר שני הצדדים מביטים זה בזה כמו שני כלבים סיניים, בעודם מתעלמים בכונה זה מזה".

● אם ישראל תקבל בסיס זה למשא-ומתן, עליה לשאת ולתת עם המנהיגים הפלסטיניים. "אולם כל עוד אין ישראל מקבלת את הבסיס למשא-ומתן שהצעתו, אין לי מה להניח לפני המנהיגים הערביים".

מיפלגתו של בורגיבה סמכה רשמית את ידיה על "הצעות הנשיא בורגיבה לפיתרון-פשרה של

איך רימו המנהיגים את העמים? למשל, על-ידי כך שהם מביטיחים להם כי, "מחר נחזור לפלסטין". "זהו רמאות!" קרא בורגיבה "לאן יחזרו?".

הרמאות העיקרית היא הריבוי על מילחמה. יש המאמינים כי שפיכות-דמים תפתור את הבעיה. אולם מילחמה ושפיכות-דם לא פתרו מעולם בעייה. הסיסמה לזרוק את היהודים לים היא סיסמה ריקה, ואינני מאמין בה!"

קבע הנשיא מתוניסיה: "המאמצים של היהודים והשגיות של הערבים במהלך 23 השנים האחרונות (כלומר: מאז 1942), וגם הטרגרדיה של הכוחות הערביים במילחמה — אלה הגורמים אשר יצרו את המראות המעציבים".

בתשובה לשאלה על תוכנית-החלוקה של 1947, השיב שאין זה פיתרון רע לבעיית-פלסטין. "אילו קיבלו הערבים החלטות קודמות, ואילו המשיכו לתבוע את ביצוען, הטרגרדיה הזאת לא היתה מתרחשת!"

בהזכירו את הצלבנים, ששפכו נהרות של דם מוסלמי, ציין כי לאחר מכן השלימו המוסלמים והנוצרים, והם גרים עתה בירושלים ביחד. אם כן "עלה על דעתי שיתכן גם רויקום עם היהודים... יבוא יום ויתברר כי כל הטראגדיות האלה היו חסרות-משמעות... אפשר לשתף פעולה עם היהודים על בסיס של כבוד הדדי".

בצטטו שוב ושוב את הנסיון התוניסי, ציין: "אסור למנהיג להיות קנאי ולפנות אל הרגשות של העם. מעולם לא עודדתי את העם התוניסי לשפוך דם".

מכיוון שהמילחמה אינה פותרת בעיות, העיסוק הערבי הבלעדי ברכישת נשק אינו רק חסר-טעם,

בורגיבה בין המלך חוסיין ואשתו, מארס 1965. אינכם יכולים לנצח את הישראלים. מה אחם מציעים לעשות?"

השאלה הפלסטינית. "הביטאון הרשמי שלה בשפה הצרפתית כתב כי הכוונה היא לפתור את הבעיה שלב אחרי שלב... באמצעות רושיח בין הישראלים והערבים הפלסטיניים".

● פגישה סודית בשגרירות

ה היתה התגובה הישראלית? ב-17 במאי 1965 קרא לוי אשכול, כנאום בכנסת, למשא-ומתן לשלום בין ישראל והמדינות הערביות, אך רחה את הצעות-בורגיבה מכל וכל כבסיס לדיונים.

זה היה סוף-פסוק. מכל עיתוני ישראל, רק העולם הזה קרא כפה מלא ובהתלהבות להיענות ליוזמת בורגיבה. הוא רשם על שערו "פצצת השלום של בורגיבה — ממשלת ישראל מנסה להתעלם ממנה" (העולם הזה 10.3.65). והוסיף הסברים חשובים להבנת הרקע.

בין השאר ציטט העולם הזה ארוכות מאמר של שבועון תוניסי בלתי-רשמי, שהופיע בצרפת. עורך שבועון זה, שעימו שותחתי ארוכות לפני כן בוועידות ובפגישות שונות, קבע ערב יוזמת-בורגיבה, "שישראל היא מציאות, ושאיי-אפשר למחקה במלחמה. הוא הציע לקבל את ישראל לפדרציה גדולה של המרחב, כמו טכסאס בארצות-הברית".

היתה זאת הכנה פסיכולוגית למסע-בורגיבה, ובלי ספק שהרברים נכתבו בתיאום עימו. כעבור שבוע, במאמר "מול בורגיבה", קראתי להושיט יד לבורגיבה ולגלגל את היוזמה. "מישהו הדליק ניצוץ של שלום, של תיקוה. ניצוץ זה לא יהפוך מעצמו למדורה בוערת. זה תלוי גם בנו. זה תלוי קודם כל בנו... במשך 16 שנה שאלו אותנו בישראל: איפה הערבים שלכם? עתה ישאלו אותנו ירידינו הורים: איפה היהודים שלכם?"

לא הצענו לקבל את הצעותיו של בורגיבה כמו שהן. היה ברור לנו כי ההצעות אינן חשובות כשלעצמן, ונועדו להכשיר את הקרקע בתודעה הערבית. אולם היוזמה עצמה היתה חשובה מכל. בפעם הראשונה ניתנה לישראל הודמנות לבוא במגע ישיר עם המנהיגים הערביים הבכירים.

נראה כי גם כתונים קראו אז את המאמרים שלנו. כי כעבור חודשיים התבקשתי לבוא באופן דוהף לפאריס. שם אמר לי ידידי אריק רולו, הכתב הבכיר של לה מונד, שיש לו מסר סודי עבורי: שגריר תוניסיה בפאריס, מחמוד מסמודי, איש-אמונו של בורגיבה, מבקש להיפגש עימי.

בתוך פגישה התקיימה בשגרירות עצמה. היתה זאת חווייה מיוחדת במינה: בפעם הראשונה בחיי שהיתי בתוך בניין של מדינה ערבית, המרוהט בטעם מיוזחי אלגאנטי, כשתצלומי הנשיא ניבטים אלי מכל הקירות. רולו ליווה אותי לפגישה.

השגריר קיבל אותי באדיבות רבה, וקבענו שהפגישה תישאר סודית. לאחר מכן הירצה באוזני הרצאה ארוכה על הכוונות האמתיות של בורגיבה. העיקר, אמר, הוא להגיע ל"דה-מיסטיפיקציה" (המשך בעמוד 40)

אלא גם מסוכן. להתרכז רק ברכישת נשק, פירושו לחתור תחת כוחם של הערבים, וזה יוביל לשואה... הבה נניח לנשק ולטנגים... עלינו להקדיש את משאבינו לתיעוש, למדע ולעתיד!"

הנימה החוזרת של הדברים: יש להתמודד עם העובדות, להפסיק לשגות בחלומות, למצוא פתרונות מעשיים.

● שני כלבים סיניים

ה סערה הנגרדת החלה כעבור כמה ימים. כאשר קיים בורגיבה את מסיבת-העיתונאים הבאה שלו, בכירות, כ-11 במרס, כבר נאו מאות עיתונאים מכל העולם, והעיתונאים הערביים הטיחו בפניו דברי-זעם:

בורגיבה אמר שאם יחליטו הערבים לפתוח במילחמה בישראל, הוא ישלח את כוחותיו להשתתף בה. אולם אין זה מעשי. "אינכם יכולים לנצח את הישראלים! מה אתם מציעים לעשות?"

"מילחמה של מאה שנים" קרא לעברו עיתונאי ערבי. בורגיבה התרחת: "אתה מציע שנעביר את האחריות לדורות הבאים? מניין לך איזה מין מנהיגים יהיו לערבים כשנת 2065?"

הוסיף הנשיא: "אני מציע פיתרון בלי מנצחים ובלי מפסידים, כי — ואל נשכח זאת! — כיום אנחנו נמצאים במצב של המפסידים!"

אחרי דברים אלה החלה סערה בכל רחבי העולם הערבי. בעשרות ערים הפגינו המונים, שרפו בובות